

Conclusies en aanbevelingen ter zake moderatie van webfora Rotterdamse gemeenteraadsfracties

Achtergrond

Internet vormt een steeds belangrijker medium voor informatieverzameling en opinievorming. Dit geldt ook voor politieke partijen. Ook gemeenteraadsfracties en besturen van partijen bedienen zich steeds meer van dergelijke elektronische media om hun standpunten openbaar te maken of de discussie te zoeken met electoraat of juist politieke opposanten. En net zoals andere gebruikers van het internet worden zij geconfronteerd met een andere onmiskenbare tendens, namelijk de enorme vervuiling van internet met hatespeech in de sfeer racisme, discriminatie, antisemitisme, islamofobie en wat dies meer zij.

Dat roept - ook voor politieke partijen - de vraag op of en hoe dergelijke uitingen kunnen worden beteugeld. **Overheid en politiek verkeren in dat opzicht in een andere positie dan de gemiddelde gebruiker van of aanbieder op internet. Juist bestuur en politiek spelen een leidende rol in de discussie over normen en waarden en fatsoen in omgangregels. Willen zij in dit opzicht met gezag en geloofwaardigheid kunnen optreden, dan mag worden verwacht dat zij zorg dragen voor een onberispelijke staat van dienst in eigen huis.** Zij verliezen immers ieder recht van spreken jegens burgers en anderen wanneer zij zelf niet het goede voorbeeld geven.

In de afgelopen periode zijn op verschillende momenten en bij verschillende gelegenheden vraagtekens geplaatst bij de vraag of de discussiefora van Rotterdamse partijen in dat opzicht de toets der kritiek konden doorstaan. **Nog afgezien van ethische en morele overwegingen, werd incidenteel zelfs de vraag opgeworpen of op webfora gepubliceerde uitingen nog wel voldeden aan de criteria van juridische toelaatbaarheid.** In dit opzicht werd van verschillende kanten in het bijzonder gewezen op het forum van Leefbaar Rotterdam.

Dit vormde de aanleiding tot de aanbeveling, bij wijze van zelfregulering een 'netiquette' overeen te komen tussen Rotterdamse politieke partijen. Deze aanbeveling werd gepubliceerd in het SAMS/RADAR Advies 'Tussen Rotterdammers, belemmering en uitsluiting als gevolg van discriminatie' dat op 8 oktober jongstleden tijdens een seminar aan de burgemeester werd aangeboden.

De kwestie van toelaatbaarheid en eventuele strafbaarheid van webuitingen leidde ook daar tot de nodige discussie. Bij deze gelegenheid vroeg de burgemeester RADAR hem van een dossier ter zake te voorzien. Deze notitie vormt een antwoord op die vraag.

Dataverzameling

De dataverzameling waarop deze notitie is gebaseerd heeft op twee manieren plaats gevonden. RADAR heeft de collega's van het landelijk opererende Meldpunt Discriminatie Internet (MDI) in Amsterdam verzocht een vergelijkende quickscan te doen naar uitingen op en de wijze van moderatie van politieke fora van Rotterdamse raadsfracties. Om te voorkomen dat de aandacht op voorhand tot een of enkele partij(en) zou worden beperkt, is het MDI gevraagd de scan zo breed mogelijk op te zetten. In eerste instantie is daartoe vergelijkend gekeken naar de fora van 7 politieke partijen, in tweede instantie is de inhoudelijke scan om praktische redenen beperkt tot vier webfora, namelijk die van PvdA, CDA, D66 en Leefbaar Rotterdam. Daarbij is gedurende de relatief korte periode van één week gekeken naar gepubliceerde uitingen. Daarnaast is nagegaan in hoeverre sites gedrags- of forumregels bevatten en in hoeverre en hoe actief die worden gehandhaafd. Een en ander heeft geresulteerd in het MDI-rapport "Quickscan webfora Rotterdamse politieke partijen, februari 2005". Het MDI concludeert dat met name op de sites van de

PvdA en LR discutabele uitingen zijn te vinden. De MDI-scan sluit af met een aantal conclusies en aanbevelingen voor verbetering van de moderatie.

Het MDI-onderzoek richt zich op vergelijking van fora gedurende een korte periode. In aanvulling daarop heeft RADAR specifiek onderzoek over een langere periode gedaan naar een specifieke site, te weten die van Leefbaar Rotterdam. De focus op juist dit forum lag voor de hand, gezien het feit dat meldingen en publicaties over grensoverschrijdende uitlatingen opvallend vaak dit forum betreffen.

Verschillen tussen sites

Het MDI stelt vast dat niet alle Rotterdamse raadsfracties op hun website de mogelijkheid bieden tot discussie over actuele politieke thema's. **Bij de sites die wel die mogelijkheid bieden is sprake van een aanzienlijk verschil in de intensiteit van gebruik.**

Alle sites geven aan waar de bezoekers/deelnemers aan de discussie aan moeten voldoen en wat al dan niet is toegestaan (moderatieregels). Zoals het MDI terecht opmerkt, kunnen kanttekeningen worden geplaatst bij een aantal uitsluitende bepalingen omtrent verantwoordelijkheid en juridische aansprakelijkheid.

Opvallend is verder dat de handhaving van de regels verschilt. Niet alleen tussen de verschillende sites, maar ook tussen verschillende periodes op een en dezelfde site. Zo is de moderatie van het forum van Leefbaar Rotterdam na de publicatie van het SAMS/RADAR rapport duidelijk verbeterd en wordt er strikter opgetreden tegen dubieuze of onmiskenbaar grensoverschrijdende uitingen. Dat gebeurt deels ook expliciet onder referentie naar de SAMS/RADAR publicatie, die dus in die zin al aantoonbaar effect heeft gehad als een aansporing tot zelfregulering.

Een ander belangrijk verschil tussen webfora is de mate van participatie van gemeenteraadsleden. In de vergelijking tussen de twee meest actieve webfora valt op, dat de gemeenteraadsleden van Leefbaar Rotterdam actief participeren in discussies terwijl bij het forum van de PvdA zich met name burgers roeren.

Modereren op of over de grens

Ook de praktijk van het modereren en het optreden van moderatoren verschilt. Sommige moderatoren gaan actief met 'dissidenten' in discussie, anderen beperken zich tot het al dan niet gemotiveerd verwijderen van bijdragen van het forum. Als een bijdrage van een forum wordt verwijderd, betekent dit niet per definitie dat die niet meer is te raadplegen op de site. **Een als racistisch 'gebande' bijdrage die wordt verplaatst naar de prullenbak of een archief kan soms nog gewoon on-line staan en zijn te lezen.** Op het Leefbaar forum stelt de moderator zelfs vast dat een forumlid zijn geweigerde bijdrage in de prullenbak nog heeft bewerkt.

In het MDI-rapport wordt gewezen op een juridisch dilemma, in de zin dat het nog maar de vraag is of de prullenbak valt onder de uitzonderingsgrond 'zakelijke berichtgeving'. Racistische, discriminerende of anderszins strafbare uitlatingen staan immers nog steeds on-line, worden nog steeds openbaar gemaakt.

Her en der wordt door moderatoren impliciet of expliciet erkend dat grenzen zijn of worden overschreden. Zo is in de door RADAR onderzochte threads een aantal keren in de reactie van de Leefbaar Rotterdam moderator te lezen "we zijn het wel met je eens, maar ZO mag je dat niet zeggen". Ondanks deze distantiering wordt de betreffende uitlating wel gepubliceerd.

Grensoverschrijdende uitingen

Waar gaat het nu over op deze webfora en wanneer is iets grensoverschrijdend te noemen? In de visie van de partijen zelf zijn dit alle uitingen die naar de prullenbak worden verplaatst of anderszins worden geband. **Met name op de site van Leefbaar Rotterdam blijft echter het nodige over dat op z'n minst als discutabel moet worden aangemerkt.** In het RADAR-overzicht van uitingen valt op dat er veel uitermate negatieve uitlatingen over islam en moslims worden gepubliceerd en dat er veel wordt gefoeterd, zoniet gescholden op alles wat buitenlands en allochtoon is. Soms nemen bijdragen hetzeachtige vormen aan.

Daarnaast is de toon van de discussie regelmatig weinig zakelijk. Het is geen uitzondering dat op de persoon wordt gespeeld. Met name politieke opposenten - of degenen die daarvoor doorgaan - moeten eraan geloven. Dat betreft niet alleen de feitelijke politieke oppositie, maar in z'n algemeenheid alles wat doorgaat voor 'de linkse kerk' en antidiscriminatie organisaties. Maar ook coalitiepartners worden niet gespaard.

In de bejegening worden weinig middelen geschuwd: **naamverminking, belediging tot en met het betrekken van gezinsleden van opposenten in discussies en intimidatie. Zonder meer opmerkelijk is de publicatie van portretfoto's van politieke opposenten op de website.** Nog afgezien van de vraag hoe een dergelijke handelwijze zich verhoudt tot het vraagstuk van de schending van copyrights, is de vraag wat met een dergelijke handelwijze wordt beoogd.

De gewraakte uitingen op het Leefbaar-forum lenen zich om uiteenlopende redenen voor nadere analyse. **Strafrechtelijk bezien is de vraag of dit door de beugel kan gezien de antidiscriminatie bepalingen in het Wetboek van Strafrecht.** Civielrechtelijk is bepaald niet uitgesloten dat de publicatie van een aantal postings over personen aanknopingspunten biedt voor procedures inzake belediging, smaad, laster of bedreiging.

Noodzaak aanscherping gedragsregels

De politiek kent gedragsregels voor de normale politieke werkelijkheid zoals een reglement van orde voor de gemeenteraad. Tegen die achtergrond is de vraag gerechtvaardigd of er niet dringend nadere afspraken noodzakelijk zijn voor de virtuele politieke werkelijkheid zoals politieke fora, die steeds meer aan belang winnen.

Dat er gedragsregels nodig zijn op webfora is duidelijk. Niemand die dat ontkent, gelet op het feit dat iedere politieke partij al regels en opvattingen over wat er wel en niet kan op zijn forum publiceert. De vraag is dus niet of moderatie en spelregels noodzakelijk zijn. **De vraag is of de nu gehanteerde spelregels afdoende zijn en voldoende worden gehandhaafd.**

Gelet op de uitingen die in de bijlagen zijn verzameld moeten die laatste twee vragen negatief worden beantwoord. De omvang van de selectie maakt ook duidelijk dat het, in ieder geval wat betreft de site van Leefbaar Rotterdam, niet gaat om een incidentele onoplettendheid. Een nadere discussie tussen of binnen de Rotterdamse raadsfracties over de toelaatbaarheid van bepaalde uitingen is gezien de bevindingen in de quickscan dan ook niet overbodig. Met de gemeenteraadsverkiezingen van maart 2006 voor de deur lijkt dat al helemaal geen overbodige luxe. De ervaring leert immers dat politiek dispuut en polarisatie juist in zo'n periode verder verscherpen.

De discussie over moderatie van webfora zou zich onder andere op de volgende aandachtspunten moeten richten:

- ❖ De eerste vraag is of een dergelijke discussie tussen of binnen partijen moet worden gevoerd. Alleen al op grond van effectiviteitsoverwegingen ligt het voor de hand om de **discussie in eerste instantie tussen partijen aan te gaan**. Het gaat immers om partijen die allemaal in dezelfde gemeente en dezelfde politieke context van een gemeenteraad opereren, die voor vergelijkbare omstandigheden een voorziening willen treffen.
- ❖ Wij hebben gezien dat er twee categorieën deelnemers zijn aan deze fora, betrokkenen zoals gemeenteraadsleden en moderatoren en daarnaast burgers die iets kwijt willen aan de betreffende partij. De vraag is nu of er wellicht **andere maatstaven dienen te worden aangelegd voor mensen die in functie participeren**, zoals gemeenteraadsleden en moderatoren. Met andere woorden: moeten geïnteresseerde burgers meer ruimte kunnen krijgen dan gemeenteraadsleden, die zich immers 'in functie' manifesteren op dergelijke websites.
- ❖ Een ander probleem dat geconstateerd wordt in de quickscan is het feit dat uitingen die als ontoelaatbaar zijn beoordeeld nog steeds via **archieven en prullenbakken on-line toegankelijk zijn**. Het is echter niet uitgesloten dat eigenaren of moderatoren van sites wel degelijk verantwoordelijk en aansprakelijk blijven voor het op deze wijze openbaar maken van deze uitingen, ook als deze zijn weggezet in een prullenbak. Ze blijven immers toegankelijk voor bezoekers. Het zou wenselijk zijn op dit punt juridische helderheid te verkrijgen.
- ❖ Het internet is een plek waar mensen anoniem kunnen discussiëren en anderszins informatie kunnen opvragen. De vraag is echter of je op een site van een politieke partij moet toestaan dat mensen anoniem een bijdrage leveren aan een discussie over een thema. Gedragsregels op een aantal sites geven dit al aan en ook individuele gemeenteraadsleden weigeren soms de discussie aan te gaan met deelnemers die onder schuilnaam of anoniem participeren. Er is immers wat voor te zeggen dat in het politieke debat duidelijk moet zijn met wie je spreekt. En juist deelnemers die anoniem of onder schuilnaam opereren beschouwen dit vaak als een vrijbrief voor grensoverschrijdende uitingen. Wellicht dat **goede registratie voorafgaand aan participatie op een forum dit probleem op kan lossen**.
- ❖ Beledigingen aan het adres van personen en organisaties zouden niet getolereerd dienen te worden. Het gaat immers op deze sites om politieke standpunten en de manier waarop daar mee wordt gegaan. **Effectievere handhaving van het verbod om op de fora rechtstreeks "op de man te spelen" is aan te bevelen**. De meeste fora bevatten al een dergelijke gedragsregel, het is meer de handhaving die te wensen laat.

Uiteraard is niet alles in regels te vatten. Naast aanscherping en handhaving van regels, is minstens zo belangrijk dat partijen elkaar ook onderling aanspreken op de wijze van moderatie van fora. Zelfregulering blijkt immers te werken, gezien het voorbeeld van verscherpte moderatie van het Leefbaar forum na publicatie van het SAMS/RADAR rapport. In die zin zou een periodiek gesprek daaromtrent tussen de verschillende moderatoren zonder meer aan te bevelen zijn.

Tot slot

Discriminatoire uitingen vormen een plaag op internet. Providers worstelen al jaren met de vraag hoe een schoon en veilig internet kan worden gerealiseerd. Ook de Vereniging van Internetproviders werkt aan een gedrags- of branchecode, onder andere in samenwerking met het Ministerie van Justitie. Ook tegen die achtergrond valt moeilijk in te zien, waarom uitgerekend politieke partijen zich niet met deze - toegegeven lastige, maar daarom niet minder relevante - materie bezig zouden hoeven houden.

Met deze notitie levert RADAR een bijdrage aan het totstandkomen van gedragsregels voor dit segment van de virtuele wereld. Maar daarbij zal het niet blijven. De thematiek speelt immers niet alleen in Rotterdam en raakt ook niet alleen de politiek. Ook landelijk en in andere steden wordt met het vraagstuk geworsteld. Daarbij is het ook niet alleen een politiek vraagstuk, maar spelen er ook juridische aspecten mee die nog niet volledig zijn uitgekristalliseerd. Om die redenen zal RADAR de onderhavige kwestie ook aan de orde stellen bij de VNG, het Ministerie van Justitie en het expertisecentrum discriminatie van het Openbaar Ministerie.